

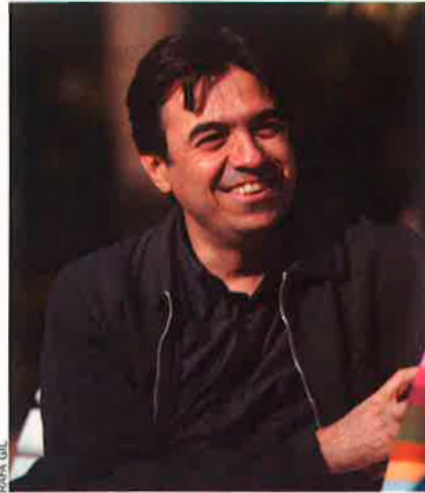
“És difícil la concòrdia del poder amb les llums”

Explica, divertit, que en arribar a la Facultat, el dilluns després del dia D, els alumnes li van fer l'onada. El biòleg i col·laborador d'aquest setmanari, Martí Domínguez es declara, sense embuts, un home feliç. I no només aquesta setmana, puntualitza. El premi, és clar, suma felicitat: perquè una llista de guanyadors amb “Terenci Moix, Baltasar Porcel, Rubert de Ventós, Carme Riera... fa que siga un premi amb un prestigi bonic”. També “pel que Pla ha significat en la meua creació intel·lectual” i, hi afegeix de seguida: “I Fuster.” Més: “I Voltaire.” És precisament l'il·lustrat francès el protagonista de la novel·la premiada:

—Volia parlar del final de Voltaire i, de fet, són els seus dos últims mesos. És el seu èpic retorn després de trenta anys a l'exili —trenta anys del segle XVIII!—, amb vuitanta-quatre anys d'edat —també del segle XVIII—: puja a la carrossa que havia fet fer expressament per al seu retorn a París, blava i amb estrelles daurades, tirada per sis cavalls negres, per assistir a l'estrena de la seua última obra teatral, *Irene*. O siga, que decideix fer aquest pas desatentent les ordres expressades del poder, perquè sap que, si no, ja no tornarà. I ell desitja veure la seua ciutat natal, la ciutat per a la qual escriu.

—**I a partir d'aquí...**

—*Irene* esdevé un triomf espectacular. I ell no se l'esperava, aquesta aclamació popular, per a la qual ja l'obra és el de menys: la carrossa no pot avançar, el poble sencer s'alça, li agraeix la seua lluita per la llibertat, per la tolerància, pels desvalguts: ell va defensar sempre la justícia davant del poder opressor i injust. Però després, el ritme trepidant de París el fa trobar-se cada vegada més dèbil i emmalalteix. Ahora, l'església i els ministres se senten molt incòmodes per la seua presència. Perquè Voltaire és el gran impertinent, està quasi excomunicat..., és un home perseguit.

Martí Domínguez i Barberà (Madrid, 1968), biòleg i escriptor, és el flamant guanyador del premi Josep Pla d'enguany, amb la novel·la ‘El retorn de Voltaire’.

—**Però no va tenir també una relació —si més no de manera intermitent— propra al poder?**

—No. Va estar proper a la Cort francesa quan era molt jovenet, però va escriure uns versos on Lluís XV s'hi va veure reflectit i això el va obligar a partir a Anglaterra. Ell, en tot cas, diguem que proper al despotisme il·lustrat, sempre havia propugnat fer ús del poder per il·lustrar i canviar el poble. No imaginava una república, però sí que amb el bon govern, amb un govern de les llums, un país podia ser més pròsper i un poble, més feliç. Això ho va intentar a França, on no el van deixar; se n'anà a Prússia, i Frederic II va passar

d'amar-lo a perseguir-lo amb una violència espectacular; després ho va intentar també amb Caterina II de Rússia, que era molt amiga seua. Però és difícil la concòrdia del poder amb les llums.

—**Heu escrit sobre Buffon, sobre Goethe i ara ens ofereix Voltaire. Per què?**

—Potser, d'alguna manera, he fet una trilogia quasi com els colors de la bandera francesa. Perquè, si bé ho miro, té una estructura: pense que és important que les novel·les busquen incidir sobre alguna idea. Per això no crec que faça novel·la històrica, jo (de fet, aquesta és una definició fatal que es carrega el concepte de novel·la). A la primera, *Les confidències del comte de Buffon* —un naturalista que m'he estimat molt, un escriptor excepcional que va marcar un estil tan característic que fins i tot Rousseau el va considerar el seu mestre—, m'interessava explicar la unió de la ciència amb la literatura, el fet que el coneixement és un i cal passar d'un camp a un altre sense establir fronteres. Era la primera imatge que m'interessava reflectir de la Il·lustració: el cultiu de la curiositat i de l'estudi pel plaer de l'estudi.

—**I la segona?**

—Què pot més, l'amor o la raó? Per això el personatge és Goethe, un gran enamorat. Goethe viu sempre immers en algun procés amorós, i això és el que el fa produir. Primer hi ha Werther —una història real—. Després, el desamor que viu amb Charlotte von Stein —n'estava profundament enamorat i la va perseguir durant deu anys, induint-la a l'adulteri—, que el fa anar-se'n a Itàlia, on busca el classicisme però també l'amor físic —va ser verge fins als trenta i escaig—. Quan hi torna, als vuitanta-quatre anys, s'enamora perdudament de Christiane Vulpius, una jove florista analfabeta, i s'hi casa: aquesta darrera passió li va produir un gran moment creatiu en tots els aspectes. En tot cas, és això el que centrava la novel·la: l'amor, que serà l'inici del romanticisme i el final de la il·lustració: m'interessava estudiar aquesta ratlla entre una cosa i l'altra.

—**Després d'*El secret de Goethe* arribem a Voltaire.**

—Sí: la tercera novel·la és l'odi. I la sang, la salvatjada de perseguir un mo-

ribund, l'opressió religiosa... I el final de les llums. Fins i tot les preguntes que el mateix filòsof es fa: què hi ha en la naturalesa humana que constantment ens fa retornar al mateix fons? Per molt que tinguem l'aixadeta i ens anem llevant brosetes, de seguida ressorgeix l'agressió com una explosió volcànica.

—Per què trieu Voltaire?

—Vaig estar dubtant de fer aquesta tercera novel·la sobre Voltaire o sobre un altre il·lustrat que m'estime molt i que potser algun dia..., però no, no et diré qui és [riu], perquè no s'ha de parlar de les coses fins que no les tens. Em va animar el fet que a la novel·la de Buffon queda molt maltractat —s'odia ven, Buffon i Voltaire—, i podem dir que li ho devia. Perquè jo m'estime Voltaire. En tot cas, tot va començar amb un relat que feia sobre ell: anava donant-li forma i el 2001 vaig decidir tirar endavant. O sigui que he estat escrivint la novel·la des d'aleshores, però bé que en queda molt poc, d'aquell primer fragment...

—Ens ho expliqueu?

—Hi ha un metge, Tissot, suís, extravagant i molt reaccionari, que va escriure un llibre sobre onanisme i els perills de la masturbació —tan il·lustrador que la Inquisició espanyola el va prohibir perquè va considerar que, més que no pas combatre-la, la propiciava a força d'exemples—. I Tissot, que visita Voltaire, a més de recomanar-li que no bega vi, li diu: "I deixeu d'escriure, perquè la lletra mata."

—Ai, mare.

—Imagina't. Li ho diu a Voltaire, que l'havia mantingut viu precisament el cultiu de les lletres...!

—Podem dir que, a més de Voltaire, també us estimeu el segle XVIII, on situeu les tres novel·les...

—Volia tancar la trilogia de la Il·lustració per un motiu de coherència. I potser la propera se n'eixirà, d'aquest període... Però és que a mi, en realitat, això m'és igual. És un error creure que repeteixes: cada novel·la té el seu cos, i l'important són les idees que hi ha, allò de nou que ens fa pensar. Val a dir, també, que crec que el XVIII és un segle bonic. I m'és un refugi. Davant de tanta desgràcia i salvatjada del món i els governs, retornes al XVIII i hi trobes il·lusió, un segle que creu en l'home i en la possibilitat del canvi. El segle XX

és amarg, molt amarg. El XIX és el del romanticisme i del desenfrè un poc absurd, que ha quedat més antic que el XVIII. Realment, el nostre món és el XVIII, i és aquí on cal retornar.

—Però, al mateix temps, al XVIII condemnaven els llibres de Voltaire a ser cremats pel botxí...

—I el van tancar a la Bastilla, també (quan la van enderrocar, de cada pedra en van fer un bust de Voltaire o de Rousseau, que es van distribuir pels pobles de França). Però el XVIII és l'inici del nostre temps modern: tots els valors que tenim, començant pels drets humans, són valors aconseguits aleshores. El contracte social és el fruit de l'obra dels enciclopedistes. El que passa és que el trànsit va ser sanguinolent —potser, si no ho haguera estat, no hi hauria hagut trànsit, però...—.

—A la novel·la, parlu de l'odi, però no triomfa. O sí?

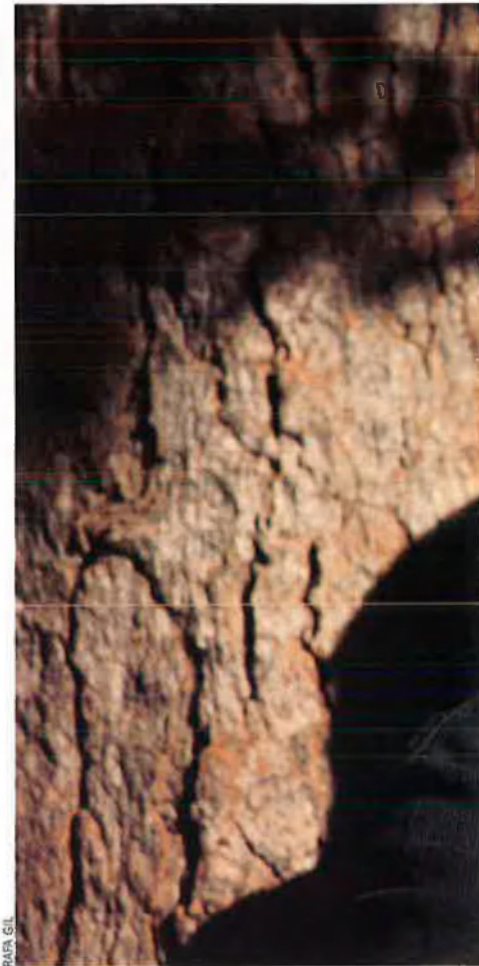
—No et contaré el final de la novel·la! [I torna a riure.] O el final de Voltaire. Els francesos mateixos no estan gaire contents del final del seu heroi i hi ha un silenci velat sobre el tema. Per això he hagut de fer un treball d'investigació propi i exclusiu per a la novel·la, per traure'n un poc l'entrellat... Perquè tot el que sabem, en aquests moments, és on és el seu cor, l'únic que ha sobreviscut del desgavell que hi va haver.

—I on és?

—A l'antiga biblioteca de França, una mica abandonat en una sala, als peus de la seva escultura, feta per Houdon. Però ara la biblioteca està tancada al públic, hi has d'anar el dia de portes obertes de les institucions, un únic dia del mes de setembre, i aleshores el pots veure. Jo ho vaig fer. I és un poc trist trobar que està tan abandonat.

—Quina sensació vau tenir davant del cor de Voltaire?

—L'escultura d'Houdon és molt bonica. Era un gran escultor que tenia una gran capacitat per captar l'ànima del personatge. Voltaire hi és assegut en una gran butaca, la càtedra de la saviesa, vestit a la grega i amb la cinta de la immortalitat al cap. És un Voltaire esperrucat. Amb un somriure amable, intel·ligent, amb una mirada viva. I amb les mans perfectament modelades: són les mans de Voltaire. I la cara també és espectacular. I és perquè —això també

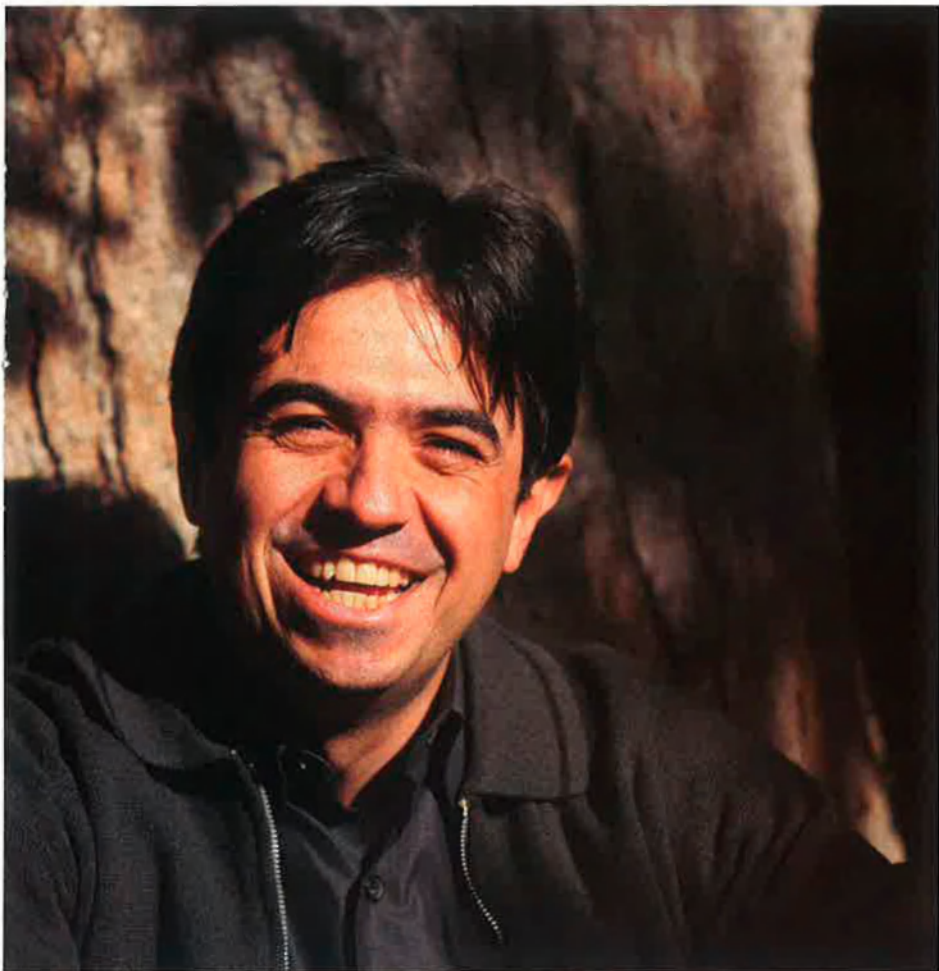
ho reconstruïsc a la novel·la— Houdon li va fer una mascareta de guix per agafar-li els trets.

—Eren amics?

—L'únic amic que va anar a veure el Voltaire mort va ser Houdon. Que també és fort, això. I li va fer uns motlles de les mans. Per això, quan mires aquella escultura, trobes un Voltaire tan espectacular: quasi és com si estiguera allà, com si s'anara a alçar i et diguera, "Home, estimat Martí, com m'alegre de veure't!"

—“Per ser feliç cal haver-se desfet de prejudicis, ser virtuós, comportar-se, tenir gustos i passions, ser susceptible d'il·lusions”, diu Madame de Châtelet al vostre llibre de Buffon...

—Això respon a la primera part de la vida de Voltaire, quan està amb la seua gran amant i tots dos es dediquen a estudiar Newton, quan ella fa el discurs sobre la felicitat, des d'una percepció molt divuitesca: alliberar-se de prejudicis, obrir-se i més. Però Madame de

“La intolerància i el fanatisme persegueixen els lliurepensadors cada vegada d’una manera més inquietant”

Châtelet mor,, per tant, gran part de la vida de Voltaire transcorre en la soledat més absoluta, amb la seua neboda, Madame du Denis. Aquí ja és més crític: per ser feliç cal, també, sort. De fet, ell mateix va dir: “Sóc de les persones que menys ha encertat en les seues previsions de vida.” És possible que la felicitat siga un equilibri entre la sort i l’estudi, entre l’atzar i la necessitat.

—**I Voltaire va ser feliç?**

—Bé, afirmar-ho o negar-ho ja seria aventurar molt. De vegades és cert que era molt impertinent. L’altre dia Joan Francesc Mira em va enviar un correu electrònic molt bonic i em deia “Voltaire era un bandarria, però un personatge fascinant”. I és cert que potser per una frase brillant vendria l’ànima al diable. Però sobretot, i malgrat tot, amb inco-

herències incloses, va ser un home valent. D’Alembert, per exemple, el gran geòmetra, el gran enciclopedista, va estar sempre vora el poder. El meu estimat Buffon sempre va saber nadar i guardar la roba. Voltaire, no: fins a l’últim moment va tenir desig de lluitar, va dir el que pensava (i va haver de córrer després a amagar-se perquè no el trobaren, és clar), sempre produint i fent reflexionar a la gent.

—**No és nova ni única del XVIII, la persecució de l’intel·lectual...**

—És clar. Hi ha un moment en què Voltaire està escrivint la seua declaració d’intencions a l’abat, i diu: “Jo, Voltaire, declara que ací, amb vuitanta-quatre anys d’edat...”. I aquest “Jo, Voltaire, declara”, aquesta submissió, el fa aturar-se i dir: “Què em recorda?”

No ho responc, a la novel·la, què li recorda, però en definitiva és l’agenollament de Galileu, que també comença igual: “Jo, Galileu, de setanta i tants anys d’edat...” És la mateixa humiliació: la raó perseguida pel fanatisme religiós. D’això volia parlar, i d’aquesta persecució en què vivim tants escriptors.

—**Utilitzeu la primera persona del plural...**

—És que no hem d’oblidar aquest nostre exili valencià: vivim en un país que ens ignora, en una societat a la qual tenim, malgrat que ho intentem, molt poca capacitat d’arribar (i només has de mirar Canal 9, per adonar-te’n!). Al mateix temps, hi ha aquesta necessitat, des de la perifèria, d’arribar també al nostre París, que és Barcelona. Aquest intentar sempre, des de les muntanyes, fer una llumeneta, és la batalla de Voltaire durant tants anys d’exili: que no s’obliden de mi. I és això: que sàpiguen que existim, que ací hi ha vida! En definitiva, escrivim per al nostre poble valencià, evidentment, però també per a tota la comunitat lingüística. I clarament Barcelona és la nostra capital cultural.

—**Reclameu Voltaires per al nostre segle convuls...**

—No hem de perdre de vista com la intolerància i el fanatisme persegueixen els lliurepensadors cada vegada d’una manera més inquietant. Pense en la periodista russa que van matar, Anna Politkovskaia, en quants periodistes musulmans estan a la presó per dir el que pensen, en la valentia de Chomsky, als EUA, que m’ha recordat un poc Voltaire. Però, de Voltaires, n’hi ha pocs. I a Catalunya, molt pocs. Si bé ho mires, Catalunya ha donat més Montaignes que Voltaires. I cal un Voltaire català. Nosaltres ja hem tingut el nostre, que és Fuster, evidentment. Fóra polèmic o no, tinguera o no raó en moltes ocasions, com passa amb tants agitadors culturals, Voltaire va intentar sempre sacsejar. I sempre amb una valentia realment inqüestionable. Cosa que agraeixes, en un món de poregosos. Mira: quan va morir Voltaire, es va fer un silenci absolut. El rei havia dit que res d’anunciar-ne la mort, i tothom va callar. I el seu exsecretari es preguntava, en una carta: “Vostès pensen que Voltaire hauria callat?”

Núria Cadenes